

Kunskap i samverkan

Till utbildningsutskottet

Den 17 januari 2017 beslutade utbildningsutskottet att ge bl.a. miljö- och jordbruksutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2016/17:50 Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft och de motioner som väckts med anledning av propositionen i de delar som rör utskottets beredningsområde. Miljö- och jordbruksutskottet har beslutat att yttra sig över propositionen i de delar som rör utskottets beredningsområde samt över kommittémotion 2016/17:3564 (C) yrkandena 26, 28, 29 och 34.

Utskottet anser att motionen kan lämnas utan vidare åtgärd i berörda delar.

I yttrandet finns en avvikande mening (C).

Utskottets överväganden

Inledning

I propositionen presenterar regeringen sin syn på forskningspolitikens inriktning i ett tioårigt perspektiv, med särskilt fokus på satsningar 2017–2020. Syftet är att Sverige ska vara en ledande kunskapsnation och ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer.

En utgångspunkt är att värna den fria forskningen samtidigt som forskningspolitiken svarar mot globala och nationella samhällsutmaningar. Prioriterade utmaningar är klimat och miljö, hälsa, ökad digitalisering, ett hållbart samhälle och förbättrade kunskapsresultat i det svenska skol- och utbildningssystemet. Ett antal satsningar som stärker den fria forskningen och svarar mot samhällsutmaningarna presenteras.

Förutsättningarna för universitetens och högskolornas långsiktiga strategiska planering bör förbättras genom ökade anslag för forskning och utbildning på forskarnivå. Även lärosätenas samverkan med det omgivande samhället och sambandet mellan utbildning och forskning förväntas stärkas. Vidare redovisar regeringen ett antal åtgärder för att främja attraktiva villkor för studerande på forskarnivå och unga forskare och för att främja jämställdhet i högskola och forskning.

Regeringen har i budgetpropositionen för 2017 lämnat förslag och redovisat bedömningar om fördelning av medel till forskning och innovation. I denna proposition beskrivs satsningarna närmare. Forsknings-satsningarna avser dels långsiktiga nationella forskningsprogram som utgår från de utpekade samhällsutmaningarna, dels vissa särskilda forsknings-satsningar.

Satsningarna på innovation avser bl.a. en förstärkning av strategiska innovationsområden, vilka ska kopplas till prioriteringarna i regeringens samverkansprogram för forskning och innovation. Vidare redovisas satsningar på forskningsinstitut och test- och demonstrationsmiljöer. Syftet med dessa satsningar är att lägga grunden för ny, långsiktig och fördjupad gränsöverskridande samverkan och stärkt innovationsförmåga. Regeringen presenterar ett antal åtgärder för att forskare, näringsliv och offentlig sektor så långt som möjligt ska ha tillgång till den bästa forskningsinfrastrukturen.

Motionen

När det gäller attraktiva forsknings- och innovationsmiljöer framhålls i kommittémotion 2016/17:3564 av Fredrik Christensson m.fl. (C) att även om vi lyckas hejda och minska utsläppen kommer samhället att behöva hantera och anpassa sig till konsekvenserna av klimatförändringarna. Övergången från en fossilbaserad ekonomi till ett förnybart och biobaserat samhälle innebär också stora möjligheter, för jobb, tillväxt och utveckling, inte minst i Sverige. Det är därför av stor vikt att skapa rätt förutsättningar och ett

innovationsvänligt samhällsklimat för minskad klimatpåverkan. Forskning, innovation och teknikutveckling behövs i en rad sektorer från produktion, distribution och lagring av energi, för smarta fossilberoende transporter, till jordbruk, hälsa och ekonomi. Inte minst finns ett stort behov av sektorsövergripande arbete så att ny kunskap och teknik kombineras med politik och ekonomi där tekniken kan samspela med och förstärka nya affärsmodeller, investeringar och beteenden (yrkande 26).

För att den svenska livsmedelsproduktionen ska öka behöver den ges förutsättningar att växa. Det finns därför behov av en bred strategi för hur man kan stärka den svenska livsmedelsindustrin och den svenska livsmedelskonsumenten, en strategi som har ett brett stöd och som blir ett konkret verktyg för att stärka konkurrenskraften. Regeringen kommer i propositionen inte med några konkreta förslag på hur den svenska livsmedelsindustrin kan stärkas via forskning och innovation. Enligt motionärerna bör svensk livsmedelsinnovation främjas inom ramen för en nationell livsmedelsstrategi. Strategin bör involvera forskning och innovation för att möjliggöra ökat förädlingsvärde och utveckling av lanbrukets odlingsmetoder. Framtiden ställer krav på alternativa livsmedel, och Sverige har god potential att leda arbetet inom livsmedelsinnovation i och med sitt goda renommé, sitt miljöarbete och sina framgångsrika företag som specialiserar sig på innovativa matprodukter. För att stärka livsmedelsinnovationen i Sverige bör företagens villkor förbättras och inkubatorverksamheten främjas (yrkande 28).

Jorden och skogen är viktiga resurser för Sverige och leder till klimat- och miljönytta i hela världen. Därför måste landsbygden ha rätt verktyg för att kunna bedriva ett modernt jord- och skogsbruk. För att ta ett samlat grepp kring de affärsmöjligheter som en övergång till ett biobaserat samhälle ger, anser motionärerna att en nationell strategi för en biobaserad samhällsekonomi bör tas fram. Strategin ska bidra till att öka användningen av biobaserade material över tid. För ett förverkligande av strategin är det samverkan mellan näringsliv och stat som behövs. Det finns potential att öka resurseffektiviteten av material- och energianvändning i ekonomin. Studier har visat att det kan leda till minskade utsläpp av växthusgaser, samtidigt som vi kan skapa jobbtillfällen och öka tillväxten (yrkande 29).

Haven täcker en stor del av jordens yta och det är viktigt att havsmiljön är bra. Utmaningarna är stora med bl. a. övergödning och överfiske. I Sverige bedrivs det mycket forskning på området och Sverige deltar även aktivt internationellt. Enligt motionärerna behöver den maritima forskningen i Sverige stärkas och ett större nationellt ansvar tas på området (yrkande 34).

Utskottets ställningstagande

Cirkulär och biobaserad ekonomi

Samverkansprogram och strategiska innovationsområden

Som redovisas i propositionen har regeringen efter diskussioner i Nationella innovationsrådet inrättat fem strategiska samverkansprogram. Den övergripande målsättningen med dessa är att gemensamt samordna innovationsinsatser för att stärka Sveriges konkurrenskraft och samtidigt möta kommande samhällsutmaningar. Programmen ska stärka Sverige och svenskt näringsliv på områden som bedöms vara av särskild betydelse för framtida tillväxt och som samtidigt är centrala för att hantera de omfattande globala utmaningarna. Nationella innovationsrådet har bl.a. identifierat miljö- och klimatteknik som ett område som är centralt för att lösa vårt samhälles utmaningar. Ett av samverkansprogrammen är cirkulär och biobaserad ekonomi.

Strategiska innovationsområden är en insats som har pågått sedan 2012 och är ett centralt verktyg för att förverkliga samverkansprogrammen. Genom att tillföra bl.a. Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) ytterligare medel skapas goda förutsättningar för strategiska innovationsområden att utvecklas i linje med samverkansprogrammen. Aktörerna inom de strategiska innovationsområdena ska fortsätta att realisera och vidareutveckla sina strategiska innovationsagendor.

Utskottet ansluter sig till regeringens bedömning att det genom samverkansprogrammen skapas goda förutsättningar för ökad samverkan mellan de strategiska innovationsområdena och för att utveckla insatser för att nå övergripande mål. På så sätt kommer man att kunna kraftsamla forsknings- och innovationsarbetet och förbättra förutsättningarna för att forskningsresultaten kommer till nytta.

Som framhålls i propositionen riktar sig strategiska innovationsområden till skillnad från tidigare branschforskningsprogram till bredare grupperingar och syftar till att stärka hela innovationskedjan, från forskning till genomförda lösningar. Strategiska innovationsområden stärker och förnyar svenska styrkeområden. De stimulerar även till förnyad, långsiktig och fördjupad gränsöverskridande samverkan. Inom de strategiska innovationsområdena samverkar branscher och sektorer, universitet och högskolor, forskningsinstitut, unga innovativa små och medelstora företag, stora etablerade företag, offentlig sektor, civilsamhälle och andra aktörer. På så vis stärks Sveriges förutsättningar att bidra med lösningar på de globala samhällsutmaningarna. Som regeringen anför är strategiska innovationsområden därmed ett verktyg för att utveckla internationellt konkurrenskraftiga innovationsmiljöer genom nationell kraftsamling och stärkt förmåga till samverkan mellan aktörer från olika sektorer och aktörsgrupper.

Enligt propositionen ska den utökade satsningen på strategiska innovationsområden bl.a. leda till

- satsningar på små och medelstora företag och inkubatorer
- strategiska innovationsområden ska aktivt arbeta för att stärka förutsättningarna för samverkan mellan universitet och högskolor, offentlig sektor, stora företag och små och medelstora företag
- ökad samordning och samverkan med andra nationella och regionalt initierade initiativ
- strategiska innovationsområden bör när det är relevant aktivt samspele med andra nationella initiativ inom, eller med koppling till, innovationsområdet och när så är möjligt samspele med regionala satsningar, inte minst inom ramen för strukturfundsprogrammen.

I budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 utg.omr. 20 och 23) beräknar regeringen en ökning av Formas två forskningsanslag till följd av satsningar på ovanstående ändamål. Satsningen omfattar 50 miljoner kronor 2018 och ytterligare 25 miljoner kronor per år 2019 och 2020. Därmed beräknas anslagsnivån bli 100 miljoner kronor högre 2020 än 2016 för detta ändamål.

Samverkansprogrammet Cirkulär och biobaserad ekonomi

Enligt propositionen syftar samverkansprogrammet Cirkulär och biobaserad ekonomi till att kraftsamla regeringens innovationsinsatser relaterade till cirkulär och biobaserad ekonomi och på så sätt bidra till att stärka Sveriges innovations- och konkurrenskraft. I likhet med regeringen anser utskottet att en omställning till en cirkulär och biobaserad ekonomi är nödvändig för att öka resurseffektiviteten och minska miljö- och klimatpåverkan samtidigt som det stärker konkurrenskraften, gynnar näringslivsutveckling och nya jobb. Utgångspunkten bör vara en hållbar råvaruproduktion och giftfria kretslopp. En biobaserad ekonomi innebär att förnybara, biobaserade produkter används eller ersätter fossila produkter. Den cirkulära ekonomin innebär att man främjar en resurseffektiv återanvändning och återvinning, reparation och uppgradering av produkter och material baserade på såväl förnybara som ändliga råvaror samt att man använder avfall som en resurs.

Omställningen till ett fossilfritt samhälle och ett hållbart utnyttjande av naturresurser är en stark drivkraft för strukturomvandling till en cirkulär och biobaserad ekonomi. Innovationer skapar möjligheter för ökad export, tillväxt och sysselsättning. Utskottet ansluter sig till regeringens bedömning att Sverige har goda förutsättningar för att ställa om till en biobaserad ekonomi och öka värdeskapandet från biobaserade näringar, dvs. skogsbruk, jordbruk, fiskeri och vattenbruk. Det finns en stor potential i att förbättra produktionskedjorna och höja förädlingsvärdet hos de förnybara råvaror som dagens svenska processindustri använder. En effektivare användning av råvaror, biprodukter och avfall och effektivare produktkedjor minskar belastningen på ekosystemen. Som framhålls i propositionen är det viktigt med forskning i samverkan med näringslivet och offentlig sektor på lokal, regional och nationell nivå, både på kort och lång sikt, för att finna innovativa lösningar i linje med de prioriteringar som regeringen redovisar.

Strategiska innovationsområden inom cirkulär och biobaserad ekonomi

Som framhålls i propositionen behövs för att stödja samverkansprogrammet bl.a. en bred satsning som omfattar hela värdekedjor och de möjligheter och effekter en cirkulär och biobaserad ekonomi kan medföra. En omställning till en cirkulär och biobaserad ekonomi är av stor vikt för att uppnå nationella miljökvalitetsmål, öka konkurrenskraften för svenskt näringsliv på regional och nationell nivå samt bidra till de globala hållbarhetsmålen. För omställningen till en cirkulär och biobaserad ekonomi behövs mer forskning, innovation och samverkan om biobaserade produktionssystem på land och i vatten inklusive hållbar avfallshantering. En sådan satsning kan också bidra till att underlätta anpassning till ett förändrat klimat.

Utskottet konstaterar i likhet med regeringen att tillgången till biomassa är en nyckelfaktor i en framtida bioekonomi. Ett systemperspektiv behöver anläggas, vilket innebär att olika nyttor som ekosystemen bidrar med beaktas. En ökad hållbar produktion av biomassa från de areella näringarna samt tillvaratagande av restströmmar av biomassa och återanvändning av andra substanser är av avgörande betydelse för omställningen till en cirkulär och biobaserad ekonomi. Några viktiga frågor är nya klimatsmarta produkter, produktionens effektivitet, dess positiva bieffekter, effekter på och nytta för miljö och samhälle samt resurseffektivt användande av vatten.

I en framtida cirkulär biobaserad ekonomi kommer även livsmedelskedjan att vara en central del, vilket kräver en systemtäckande forsknings- och innovationssatsning inom livsmedelsområdet. Satsningen bör, som regeringen anför, omfatta hela kedjan från grundläggande forskning om produktionen och dess materialströmmar till ”framtidens livsmedel”, som bl.a. rör innovativa och smarta produkter, tillvaratagande av restströmmar samt konsumentfrågor. En cirkulär ekonomi och ett samhälle med bättre resursutnyttjande av avfall kräver forskning om bl.a. hållbar produktdesign, resurseffektiva råvaruuttag och processer, ersättning av fossila material och farliga kemikalier, utveckling av marknaderna för sekundärt material och återvinning, mätmetoder och standarder för bl.a. ekologiskt fotavtryck och kvalitetssäkring.

Nya innovativa affärsmodeller som utnyttjar möjligheterna i funktionsförsäljning och ny teknik behöver utvecklas och främjas. Det kan handla om att dela på resurser, hyra och låna produkter och tjänster och att samlokalisera verksamheter som kan dra nytta av varandra.

Satsningen genomförs via strategiska innovationsområden i samarbete mellan Formas, Vinnova och Energimyndigheten. Som regeringen anför förutsätter en effektiv satsning på cirkulär och biobaserad ekonomi samarbete mellan forskningsfinansiärerna och berörda forskningsutförare, myndigheter och aktörer som t.ex. Sveriges lantbruksuniversitet, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket, Konsumentverket, Kemikalieinspektionen och Tillväxtverket. Samarbete krävs också mellan aktörer med regionalt utvecklingsansvar liksom med näringslivet, branschorganisationer samt enskilda företag. I budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 utg.omr. 20

och 23) beräknar regeringen en ökning av Formas två forskningsanslag till följd av satsningen på cirkulär och biobaserad ekonomi.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att motion 2016/17:3564 (C) yrkandena 26, 28 och 29 i allt väsentligt kan anses tillgodosedda och därmed kan lämnas utan vidare åtgärd.

Marin forskning

I Havs- och vattenmyndighetens (HaV) uppdrag ingår att identifiera och samordna forskningsbehov, både inom och utanför myndigheten. HaV samverkar med andra forsknings- och utvecklingsfinansierare nationellt och internationellt genom att medverka i styrgrupper, referensgrupper och arbetsgrupper samt följer pågående forskningsprojekt. Målet är att påverka inriktningen på forskningen till nytta för HaV:s verksamhetsområden samt att föra ny kunskap tillbaka till myndigheten.

HaV stöder olika forsknings- och utvecklingsprojekt som finansieras via Miljöforskningsanslaget. I budgetpropositionen för budgetåret 2017 under anslaget 1:5 Miljöforskning föreslog regeringen att riksdagen skulle anvisa 80 036 000 kronor. Riksdagen beslutade enligt förslaget (prop. 2016/17:1 utg.omr. 20, rskr. 2016/17:116). Anslaget får användas till utgifter för miljöforskning, främst till stöd för arbete med miljökvalitetsmålen, miljöbalken och underlag för internationellt förhandlingsarbete. Anslaget får även användas till utgifter för statens andel av den forskning som bedrivs samfinansierat med näringslivet vid IVL Svenska Miljöinstitutet AB.

Tillsammans med Naturvårdsverket stödjer HaV bl.a. projekt inom Östersjöprogrammet Bonus. Programmet är ett stort internationellt forskningsprogram som fokuserar på Östersjöns miljö- och samhälls-utveckling. De svenska huvudfinansierarna är

- Havs- och vattenmyndigheten (HaV)
- Naturvårdsverket
- Forskningsrådet Formas
- Mistra – Stiftelsen för miljöstrategisk forskning
- Vetenskapsrådet
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
- Vinnova.

EU bidrar med upp till 50 procent av finansieringen. Programmets totala budget fram t.o.m. 2017 är ca 100 miljoner euro.

HaV fördelar också s.k. villkorsmedel som stöder forskning och utveckling inom fiskförvaltningen.

Vidare bör uppmärksammas att statligt finansierad marin forskning också bedrivs vid främst Umeå, Stockholms och Göteborgs universitet samt Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Även vid Lunds universitet och Linnéuniversitetet bedrivs viss marin forskning.

Med det anförda anser utskottet att motion 2016/17:3564 (C) yrkande 34 kan lämnas utan vidare åtgärd.

I övrigt har utskottet inte något att anföra med anledning av regeringens proposition.

Stockholm den 21 februari 2017

På miljö- och jordbruksutskottets vägnar

Matilda Ernkrans

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Matilda Ernkrans (S), Kristina Yngwe (C), Jonas Jacobsson Gjörtler (M), Isak From (S), Sara Karlsson (S), Martin Kinnunen (SD), Åsa Coenraads (M), Stina Bergström (MP), Gunilla Nordgren (M), Monica Haider (S), Anders Forsberg (SD), Lars Tysklind (L), Jens Holm (V), Lars-Axel Nordell (KD), Marianne Pettersson (S), Petra Ekerum (S) och Jesper Skalberg Karlsson (M).

Avvikande mening

Forskning om klimat, cirkulär biobaserad ekonomi och havsmiljö (C)

Kristina Yngwe (C) anför:

När det gäller attraktiva forsknings- och innovationsmiljöer kommer samhället, även om vi lyckas hejda och minska utsläppen, att behöva hantera och anpassas sig till konsekvenserna av klimatförändringarna. Övergången från en fossilbaserad ekonomi till ett förnybart och biobaserat samhälle innebär också stora möjligheter, för jobb, tillväxt och utveckling inte minst i Sverige. Det är därför av stor vikt att skapa rätt förutsättningar och ett innovationsvänligt samhällsklimat för minskad klimatpåverkan. Forskning, innovation och teknikutveckling behövs i en rad sektorer från produktion, distribution och lagring av energi, för smarta fossilberoende transporter, till jordbruk, hälsa och ekonomi. Inte minst finns ett stort behov av sektorsövergripande arbete så att ny kunskap och teknik kombineras med politik och ekonomi där tekniken kan samspela med och förstärka nya affärsmodeller, investeringar och beteenden.

För att den svenska livsmedelsproduktionen ska öka behöver den ges förutsättningar att växa. Det finns därför behov av en bred strategi för hur vi stärker den svenska livsmedelsindustrin och den svenska livsmedelskonsumenten, en strategi som har ett brett stöd och som blir ett konkret verktyg för att stärka konkurrenskraften. Regeringen kommer i propositionen inte med några konkreta förslag på hur den svenska livsmedelsindustrin kan stärkas via forskning och innovation. Enligt motionärerna bör svensk livsmedelsinnovation främjas inom ramen för en nationell livsmedelsstrategi. Strategin bör involvera forskning och innovation för att möjliggöra ökat förädlingsvärde och utveckling av lantbrukets odlingsmetoder. Framtiden ställer krav på alternativa livsmedel och Sverige har god potential att leda arbetet inom livsmedelsinnovation i och med sitt goda renommé, sitt miljöarbete och sina framgångsrika företag som specialiserar sig på innovativa matprodukter. För att stärka livsmedelsinnovationen i Sverige bör företagets villkor förbättras och inkubatorverksamheten främjas.

Jorden och skogen är viktiga resurser för Sverige och leder till klimat- och miljönytta i hela världen. Därför måste landsbygden ha rätt verktyg för att bedriva ett modernt jord- och skogsbruk. För att ta ett samlat grepp kring de affärsmöjligheter som en övergång till ett biobaserat samhälle ger anser Centerpartiet att en nationell strategi för en biobaserad samhällsekonomi bör tas fram. Strategin ska bidra till att öka användningen av biobaserade material över tid. För ett förverkligande av strategin är det samverkan mellan näringsliv och stat som behövs. Det finns potential att öka resurseffektiviteten av

material- och energianvändning i ekonomin. Studier har visat att det kan leda till minskade utsläpp av växthusgaser, samtidigt som vi kan skapa jobbtillfällen och öka tillväxten.

Haven täcker en stor del av jordens yta och det är viktigt att havsmiljön är bra. Utmaningarna är stora med bl. a. övergödning och överfiske. I Sverige bedrivs det mycket forskning på området och Sverige deltar även aktivt internationellt. Enligt Centerpartiet behöver den maritima forskningen i Sverige stärkas och ett större nationellt ansvar tas på området.

Därmed anser vi att utbildningsutskottet bör tillstyrka motion 2016/17:3564 (C) yrkandena 26, 28, 29 och 34.

Särskilt yttrande

Forskning om klimat, cirkulär biobaserad ekonomi och havsmiljö (SD)

Martin Kinnunen (SD) och Anders Forsberg (SD) anför:

Sveriges landsbygd är ett mångfasetterat kulturlandskap skapat genom mänsklig påverkan under generationer. De naturgivna resurserna, den naturliga geografin och mänsklig aktivitet har format kulturlandskapet och banat väg för landsbygdernas utveckling.

De landsbygdsnära näringarna skapar viktiga arbetstillfällen och bidrar till en livskraftig och levande landsbygd. Livsmedelsproduktion, skogsbruk, energi, jakt, fiske och besöksnäring är exempel på verksamheter som nyttjar mark- och naturresurser och har en stark potential att växa och utvecklas.

Vi anser att regeringen i större utsträckning bör stödja satsningar på innovation och utveckling inom de landsbygdsnära näringarna. Dessa verkar under nationellt specifika förhållanden, vilket innebär att det är viktigt att vi i Sverige har en egen forskning som fokuserar på svenska förutsättningar.

Ytterligare medel för forskning och utveckling behöver tillföras inom strategiska områden såsom jordbruk, livsmedel och skogsbruk för att stärka produktionen och effektiviteten och förbättra marknadskunskandet.

Vi vill även uppdraga åt Formas och SLU att tydligare redovisa vilka andelar av forskningen som går till behovsdriven forskning samt vilka behov denna forskning svarar emot. Den behovsdrivna forskningen borde ha intagit en mer framträdande plats i regeringens forskningsproposition, allt i syfte att stärka konkurrenskraften och effektiviteten inom de landsbygdsnära näringarna. Sverigedemokraterna anser att regeringen i högre grad borde ha prioriterat detta.